

2019-04-29
VERSION 2.0

Sveriges fiskekommuner

Förslag till samverkan för ett hållbart fiske och levande kustsamhällen

Författare: Pär Tegnander, Utredare
Reviderad av: Viktor Vesterberg,
Projektstödjare

Innehåll

Bakgrund	3
Om utredningen.....	4
Metodbeskrivning.....	4
Resultat.....	5
Resultat av kommunundersökningen	5
Former för samverkan: befintliga nätverk och intresseorganisationer.....	6
Fokus för samverkan: vad finns och vad saknas?	7
Förslag	8
Syfte	8
Vision	8
Mål	8
Förväntade effekter	8
Erbjudande	9
Arbetsområden	9
Organisation och finansiering	9
Kommunernas åtagande	10

Bakgrund

I samband med Almedalsveckan 2017, skrev 17 svenska kustkommuner på ett fiskeupprop. I uppropet, som adresserades till ansvariga ministrar och även publicerades på Svenska Dagbladets debattsida Brännpunkt, stod bland annat:

”Svenskt fiske genomgår en förändring. Fiskeflottan blir mindre och mindre och flera fiskehamnar har försvunnit eller blöder. Detta är en utveckling som går tvärtemot regeringens mål om ett lokalt fiske och en levande landsbygd. Vi kommunstyrelseordförande i svenska kustkommuner kräver omedelbara åtgärder för att vända utvecklingen.

Såväl EU:s gemensamma fiskeripolitik som Sveriges nationella yrkesfiskestrategi fastställer att fisket ska vara miljömässigt, socialt och ekonomiskt hållbart. Av dessa tre aspekter av hållbarhet, är det tydligt att det är den sociala dimensionen som är svårast uppfylla.

Den sociala dimension knyter fisket till det omgivande samhället, till kustsamhällena där fisket bedrivs och till kommunerna som investerar i och driver fiskehamnarna. Levande hamnar och lokala fiskeflottor skapar värden som sysselsättning och företagande i flera led runt fisket, liksom mycket värdefulla aspekter knutna till identitet, varumärke och kulturarv. Allt detta har en avgörande påverkan på kustsamhällenas attraktionskraft som etableringsorter, platser att bo på och besöksdestinationer. Lokalt fångad och landad fisk har dessutom betydande miljömässiga fördelar. Vidare ligger det helt i linje med den nationella livsmedelsstrategins ambitioner.

För att kunna säkerställa ett långsiktigt hållbart fiske, måste fisket ske inom de biologiskt givna ramarna. I nästa steg är frågan hur flottan och tillträdet till den svenska andelen av fiskeresursen ska se ut. Häri finns kopplingen till den ekonomiska hållbarheten, liksom till den sociala.

Nu samlas vi kommunpolitiker till ett gemensamt uppprop. Ett lokalt förankrat fiske besitter goda möjligheter att utgöra en drivkraft i vår näringslivs- och landsbygdsutveckling. Vi menar att det inte är försvarbart att låta det lokala fisket gå förlorat.”

De 17 upppropskommunerna blev inom kort 19 till antalet: Falkenberg, Gotland, Helsingborg, Höganäs, Karlshamn, Karlskrona, Kungsbacka, Lysekil, Ronneby, Simrishamn, Sotenäs, Strömstad, Sölvesborg, Tanum, Trelleborg, Varberg, Värmdö, Ystad och Östhammar.

Uppropet ledde till ett möte mellan kommunerna, Havs- och vattenmyndigheten och Jordbruksverket på Näringsdepartementet den 28 november 2017. Vid mötet uppmanade departementet myndigheterna att utöka samrådet med kustkommunerna.

En annan följd av uppropet och den mellankommunala dialog som det gav upphov till, var att Marint centrum i Simrishamn fick i uppdrag att utreda och föreslå en långsiktig samverkansform mellan kommunerna.

Om utredningen

Utredningen finansieras av Landsbygdsnätverkets tematiska grupp för Fiske och vattenbruk och genomförs av utredare Pär Tegnander under perioden 17 september till 17 december 2018. Uppdraget är att utreda hur svenska kommuner kan samarbeta för att med utgångspunkt i fiske och sjömat skapa attraktivitet och tillväxt, genom att främja något/några av följande områden: yrkesfiske, vattenbruk och fisketurism och lämna ett förslag till kommunerna om en långsiktig form för samverkan.

Utredaren arbetsleds av Vesa Tschernij, Simrishamns kommun. Till utredningen finns en referensgrupp kopplad, bestående av Magnus Nordgren från Landsbygdsnätverket, Veronica Andrén och Elin Gunve från Jordbruksverket, Krister Olsson från Fiskekommunerna samt Madeleine Lundin från Simrishamns kommun.

Utredningen har fokuserat på de 19 kommuner där etablerade kontakter fanns sedan tidigare. I ett vidare perspektiv konstateras att drygt 100 av landets kommuner har kustlinje vid havet eller en stor insjö och i en stor del av dessa finns det företagare som ägnar sig åt kustnära fiske. Dessa kommuner kan vara presumtiva samarbetskommuner i framtiden.

I slutet av november kom det till utredarens kännedom att ett liknande arbete om regional samverkan kring fisket har initierats på ideell basis längs Norrlandskusten (från Gävle till Kalix), med fokus på säl- och skarvproblematiken. Här finns ett stort intresse för att ansluta sig till samverkan och förslaget kommer därför att delas också med Norrlandskommunerna.

Utredningen har sänts ut på remiss till samtliga berörda kommuner. Därefter har utredningens förslag omarbetats utifrån de inkomna remissvaren av Viktor Vesterberg, som arbetar med en ansökan om projektmedel till bildandet av Sveriges Fiskekommuner.

Begreppet ”fiske” avser i rapporten fångst av fisk och skaldjur.

Metodbeskrivning

Den använda metoden bygger på aktiv inhämtning av information och synpunkter från kommunerna och har genomförts i två steg:

1) identifiering av en kontaktperson i varje kommun

2) inhämtning av uppgifter.

E-postutskick med telefonuppföljning genomfördes under utredningens initiala fas i syfte att informera om uppdraget och identifiera en kontaktperson i varje kommun.

Telefonintervjuer och workshops (via fysiska möten eller Skype) har genomförts i syfte att:

- få kunskap om vad kommunen gör idag när det gäller marina frågor inkl. fiske, vattenbruk och fisketurism
- få kunskap om vilka nätverk eller andra samverkansformer kommunen är med i idag
- få kunskap om vilka behov, om några, kommunen har för sitt arbete med yrkesfiske, vattenbruk och fisketurism

I samband med konferensen *Östersjöfiske 2020* arrangerades den 15 november ett möte för tillresta kommuner, där preliminära resultat och förslag presenterades och diskuterades.

Totalt har det utförts 33 intervjuer och workshops via telefon, Skype eller fysiska möten. Sammantaget har informationsinhämtningen genomförts med 16 kommuner, medan tre kommuner inte har haft möjlighet att delta i utredningen.

Resultat

Resultat av kommunundersökningen

Samtliga kommuner arbetar aktivt med frågor som rör olika aspekter av hav och kust. Det som har framkommit som exempel på arbetsområden under utredningen är:

- Havs- och kustplanering
- Marin nedskräpning
- Fiske
- Marin pedagogik i olika former
- Spökgarn
- Våtmarker
- Vattenbruk
- Insamling av tång från ständer, framställning av energi
- Erosionsfrågor
- VA-frågor (både kommunalt och enskilda avlopp)

Den samlade bedömningen är att det operativa arbetet inom fiskefrågor varierar i hög grad mellan kommunerna. Några kommuner är aktiva (oftast i samverkan med andra kommuner eller aktörer), medan arbetet i andra kommuner är begränsat.

Samtliga tillfrågade kommuner efterfrågar ett utökat samarbete kring frågorna som rör yrkesfiske. Några kommuner önskar ett bredare samarbete, som också inbegriper frågor som vattenbruk och fisketurism.

De frågor och utmaningar som kommunerna har pekat ut att man vill samverka kring och få stöd i gällande fisket är (i rangordning efter prioritet):

- Vikande lokala landningar av fisk och skaldjur till kommunernas hamnar
- Säl- och skarvproblematiken
- Svårigheter för kommuner att påverka fiskeriförvaltningen.
- Regelförenklingar inklusive likriktning av regler över länsgränserna
- Regional samverkan med kommuner, fiskerinäringen och andra berörda aktörer
- Publika lokala aktiviteter som är kopplade till hav och fiske
- Driva projekt inom fiske
- Utbildning med inriktning på yrkesfiske
- Gemensamt genomföra olika typer av undersökningar.

Runtom i landet finns en lång rad lokala eller regionala initiativ och verksamheter som fokuserar på företagsutveckling, uppbyggande av lokala marknader och fungera som drivkrafter för levande fiskesamhällen. Ofta har kommuner eller andra samhällsaktörer haft en roll i initiativens tillkomst.

Former för samverkan: befintliga nätverk och intresseorganisationer

Utredningen har studerat ett antal befintliga samarbeten och nätverk där kommuner ingår för att dra lärdom och hämta inspiration till utformningen av detta samarbete. Detta gäller såväl form som innehåll.

Verksamheterna som har studerats är:

Blekinge Arkipelag

Biosfärområde för kusten och skärgården i Karlskrona, Ronneby och Karlshamns kommuner. Föreningens uppdrag är att stödja, bevara och utveckla områdets natur, kultur och entreprenörskap.

Blått centrum Gotland

Ett samverkansprojekt mellan Uppsala universitet, Länsstyrelsen i Gotlands län och Region Gotland. Utgångspunkten för verksamheten ligger i att vatten är människans allra viktigaste resurs och vi arbetar med utvecklingsfrågor kring vatten, både på land, vid kusten och i havet.

Erosionsskadecentrum

Ett samarbetsorgan mellan 22 kustkommuner och andra organisationer som vill verka för att flexibel, kostnadseffektiv och miljöanpassad erosionskyddsteknik utvecklas. Organisationen fungerar som remissinstans och pådrivare för ett ökat statligt engagemang i erosionsfrågor.

Fiskekommunerna

Ett nätverk mellan nio kommuner i Bohuslän och Västra Götalandsregionen. Nätverket ska genom samverkan med berörda intressenter, bidra till att skapa en bärkraftig utveckling av maritima näringar. Fokus ligger på yrkesfiske, vattenbruk och maritim turism.

KIMO Sverige (Kommunernas Internationella Miljöorganisation)

Samverkansorganisation med fokus på välmående hav och fungerade ekosystem, med 12 medlemskommuner i Sverige. Främsta syftet är samverkan och en starkare röst. Är en del av en större internationell organisation, KIMO International.

Kommunnätverk Hanöbukten

Ett kommunalt nätverk för samverkan mellan de åtta kustkommunerna längs Hanöbukten för samverkan mellan havsmiljö och kustbygdsfrågor. I fokus är kunskaps- och erfarenhetsutbyte samt gemensamma projekt.

Nationellt kompetenscentrum för vattenbruk

En kunskapsportal och ett strategiskt samverkansorgan mellan SLU och Göteborgs universitet för en långsiktig nationell utveckling av vattenbruket. Öppet för alla som har ett intresse av vattenbruksfrågor. I styrgruppen finns Vattenbrukscentrum Norr, Väst respektive Ost.

Sveriges Ekokommuner

Föreningen Sveriges Ekokommuner är en samarbetsorganisation för kommuner och landsting/regioner för hantering av strategiska frågor av betydelse för en långsiktig hållbar utveckling. 106 kommuner och 5 regioner är medlemmar.

Formerna för samverkan i dessa organ sträcker sig från regelrätta medlemsorganisationer (självständiga juridiska personer) med stadgar, styrelse, medlemsavgift etc till enklare former av samarbeten som kan vara reglerade genom avtal och bekostas främst av egentidsinsatser.

Fokus för samverkan: vad finns och vad saknas?

Uppdraget har varit att ”utreda hur svenska kommuner kan samarbeta för att med utgångspunkt i fisk och sjömat skapa attraktivitet och tillväxt, genom att främja något/några av följande områden: yrkesfiske, vattenbruk och fisketurism.”

Utredningens bedömning av respektive område är följande:

Yrkesfiske – Endast ett fåtal kommuner arbetar idag aktivt med att tillvarata yrkesfiskets potential att skapa tillväxt och attraktivitet i kustbygden. Samtidigt finns en utbredd oro över risken att yrkesfisket som bas för regional utveckling ska gå förlorad. Kommunerna efterfrågar kunskap och stöd för att utveckla sitt arbete med dessa frågor. Det finns ingen aktör och inget forum som på ett tillfredsställande sätt tillhandahåller detta idag.

Vattenbruk – En del av kommunerna som har intervjuats arbetar med vattenbruksfrågor, medan andra inte gör det. Detta gör att vattenbruk inte är ett gemensamt intresse för alla kommuner. Det finns idag goda möjligheter och stödfunktioner för kommuner att arbeta med att utveckla vattenbruksnäringen. Kunskaps- och kompetensmässigt finns Nationellt Kompetenscentrum för vattenbruk samt Vattenbrukscentrum Norr, Väst respektive Ost. Strukturellt finns den nationella strategin *Svenskt vattenbruk – en grön näring på blå åkrar, strategi 2012–2020* och därtill hörande *Handlingsplan för utveckling av svenskt vattenbruk, konkretisering av strategi 2012-2020*. Resursmässigt finns avsatta medel till vattenbruksfrämjande genom den nationella livsmedelsstrategin.

Fisketurism – Fisketurism har sannolikt potential att utvecklas i många kommuner. Andra erfarenheter från besöksnäringssektorn, visar att utveckling av turism (vare sig det handlar om konkreta produkter, företag eller hela destinationer) görs bäst i ett besöksnäringssammanhang, där man kan nå och dra nytta av kompetens som är specifik för branschen.

Till främjandearbete rörande alla tre områden, finns medel inom europeiska havs- och fiskerifonden (EHFF).

Utredningens slutsats är att av de tre områdena som pekades ut i uppdraget som möjliga samverkansområden, bör denna kommunala samverkan finna lämpliga samverkansformer och nivåer beroende på kommunernas behov inom de olika områdena. Yrkesfisket är en näring som riskerar att gå förlorad på många platser och därmed arbetet som berör den lokala yrkesfiskenäringen framtid ligger som utgångspunkt för nätverket. Detta betyder inte att fisketurism och vattenbruk är irrelevanta för yrkesfisket. I de kommuner som arbetar med dessa områden, bör det naturligtvis ske i nära samspel med arbetet kring yrkesfisket.

Förslag

Yrkesfisket och fiskehamnarna har en stor betydelse för svenska kustsamhällens attraktivitet och näringsliv. Kommunerna saknar ofta kunskap och kapacitet att ta tillvara och utveckla dessa värden. Utredningen föreslår att de kommuner som vill gå vidare med bildandet av ett nationellt kommunalt samverkansnätverk som verkar för det kustnära yrkesfisket och levande hamnar längs Sveriges kust gemensamt söker projektmedel ur EHFF för ett tvåårigt projekt i syfte att bilda och driva ett samverkansnätverk.

Nätverkets namn föreslås vara *Sveriges fiskekommuner (SFK)*.

Inom nätverket föreslås initialt att under det planerade projektet de deltagande kommunerna samlas i regionala kluster, som delar liknande intressen och förutsättningar. Förslag till fördelning inom tre regionala kluster:

- Bohuslän (Fiskekommunerna)
- Halland, Öresund, sydkusten, Hanöbukten samt östkusten
- Bottenshavs- och Norrlandskusten

Projektet och ökad samverkan får sedan utvisa i fall denna indelning är optimal.

Syfte

Nätverkets syfte är att vara en nationell stödstruktur för kommuner som vill utveckla ett socialt, ekologiskt och ekonomiskt hållbart kustnära fiske, bevara levande hamnar och skapa en positiv utveckling i kustbygden. Nätverket ska verka för kunskapsutbyte och samarbete mellan kommunerna samt stärka kommunernas röst i förhållande till nationella myndigheter och beslutsfattare.

Vision

År 2030 är det svenska kustnära yrkesfisket en dynamisk näring som innehar en tätposition när det gäller utveckling och produktion av sjömat. Genom lokala landningar av färsk fisk och skaldjur säkerställs möjlighet till lokal förädling, levande hamnar och attraktiva kustsamhällen. Genom ett levande kustnära yrkesfiske skapas förutsättningar för såväl ett ekologiskt hållbart utnyttjande av fiskeresursen, för insatser där syftet är att öka miljöstatusen i haven genom att avlägsna förlorade fiskeredskap (jmf. spökfiske) som för verksamheter som bidrar till den socio-ekonomiska hållbarheten i kustkommunerna.

Mål

- Bevara eller öka antalet aktiva yrkesfiskare
- Öka nyrekryteringen till yrket och uppnå en förnygring av yrkeskåren
- Öka de lokala landningarna av färsk fisk och skaldjur

Förväntade effekter

- Uppnå ett socialt, ekologiskt och ekonomiskt hållbart fiske i linje med EU:s Gemensamma fiskeripolitik (GFP)
- Stärka den regionala utvecklingen avseende näringsliv, sysselsättning, attraktivitet och tillväxt.

Erbjudande

Sveriges fiskekommuner ska erbjuda de ingående kommunerna:

- kunskap, rådgivning och stöd i frågor som rör kustnära yrkesfiske
- omvärldsbevaka och regelbundet förmedla aktuell information
- möjliggöra kunskaps- och erfarenhetsutbyte
- koordinera och främja samverkan
- anordna en årlig nätverksträff
- företräda och driva kommunernas gemensamma intressen genom lobbying, påverkan och nätverkande
- vara en tydlig samverkanspart till nationella myndigheter

Arbetsområden

Nätverket ska driva och arbeta med frågor som är svåra för enskilda kommuner att arbeta med på egen hand eller där det finns ett behov av kunskaps- och erfarenhetsutbyte eller samverkan. Utredningen har identifierat ett antal kritiska frågeställningar, som nätverket bör fokusera på för att säkerställa yrkesfiskets överlevnad. Vilka frågeställningar och utmaningar som är relevanta varierar över tid och mellan olika områden. Vissa frågor är av gemensamt intresse för alla kustkommuner medan andra frågor har bättre förutsättningar att drivas regionalt där gemensamma intressen finns för detta.

Exempel på gemensamma intressen på nationell nivå:

- säl- och skarvproblematiken
- kunskaps- och erfarenhetsutbyte kring värdeskapande marknader etc.
- kunskapshöjande insatser om fisk och skaldjur som livsmedel
- kunskapshöjande insatser om det kustnära fisket
- regelförenklingar
- inkorporera fisk/skaldjur och fiske i olika nationella strategiska dokument och beslut
- inköp till offentliga kök av lokalt landad fisk och skaldjur

Exempel på gemensamma intressen på regional nivå:

- säkerställa fiskemöjligheter (kvotfördelning) och lokala landningar
- samverkan och kunskapsutbyte om vattenbruk
- samverkan och kunskapsutbyte om fisketurism

Organisation och finansiering

Samverkan mellan kommunerna regleras genom ett avtal, som förankras politiskt i varje kommun. Det ska vara möjligt för kommuner att ansluta sig till nätverket efter hand.

Nätverket ska arbeta efter en gemensamt fastställd handlingsplan som uppdateras minst vartannat år.

De deltagande kommunernas föreslås samarbeta kring operativa frågor i regionala kluster (enligt sid. 8).

Nätverket föreslås organiseras av tre koordinatörer med ansvar för vars ett regionalt kluster. De tre koordinatörerna arbetar 30 % var med samordning av det regionala klustret och en av

dem ytterligare 10 % med samordning på nationell nivå. Inledningsvis föreslås samarbetet drivas i projektform där koordinatorens arbete samt övriga driftkostnader finansieras med projektmedel från EHFF, om ansökan om detta beviljas. Simrishamns kommun är beredd att fungera som arbetsgivare till en koordinator. En ansökan lämnas in till Jordbruksverket i april 2019 (se bilaga).

Kommunernas åtagande

Deltagande kommun utser en ansvarig tjänsteperson samt tar fram en avsiktsförklaring som bifogas projektansökan.

Det står nätverket fritt att söka medel, internt i kommunerna eller hos externa bidragsgivare, för olika projekt, aktiviteter och åtgärder. Respektive kommun avgör kommunens deltagande i olika projekt.

Inför projektperiodens slut utvärderas om och hur organisation, finansiering och administration behöver justeras för att Sveriges Fiskekommuner ska bli ett permanent nätverk och en aktör som verkar för ett hållbart fiske och levande kustsamhällen i kommunerna.